

عناصر زیبایی شناختی قرآن کریم

تالیف:

محمد طاهری گندمانی

مهدی طاهری گندمانی

سرشناسه

- عنوان و نام پدیدآور: طاهری گندمانی، محمد، ۱۳۵۳-
عناصر زیبایی‌شناختی قرآن کریم/ محمد طاهری گندمانی، مهدی
طاهری گندمانی.
مشخصات ظاهری: ۲۴۵ ص.
شابک: ۹۷۸-۱۹-۸۲۸۴-۶۳۲-۰
وضعیت فهرست نویسی: فیپا
یادداشت: کتابنامه: ص. ۲۳۷ - ۲۴۵.
موضوع: زیبایی‌شناسی در قرآن
Aesthetics in the Qur'an
موضوع: قرآن--مسائل لغوی
Qur'an -- Language, Style
قرآن -- مسائل ادبی
Qur'an as literature
شناسه افزوده: طاهری گندمانی، مهدی، ۱۳۷۹-
رده بندی کنگره: BP۱۰۴:
رده بندی دیویی: ۱۵۹/۳۹۷:
شماره کتابشناسی ملی: ۹۵۱۷۷۶۶:
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیپا

عنوان: عناصر زیبایی‌شناختی قرآن کریم

تالیف: محمد طاهری گندمانی، مهدی طاهری گندمانی

صفحه آرای و ویراستاری: نسیم ناصری مقدم

چاپ و صحافی: موسسه مهراد

طراحی جلد: امین حیدری

چاپ اول: ۱۴۰۲

شمارگان: ۱۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۸۲۸۴-۱۹-۴

حق چاپ محفوظ است.

خیابان ۱۲ فروردین، خیابان شهدای ژاندارمری، شماره ۱۲۶، طبقه چهارم

این کتاب مستخرج از رساله دکتری محمد طاهری گندمانی در دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان (خوراسگان) می باشد.

تقدیم بہ

شکری حد و حصر نثار ایزد منان کہ توفیق را رفیق را ہم قرار داد تا این کتاب را بہ پایان برسانم. این اثر قرآنی را در کمال افتخار بہ محضر از زشمند پد بزرگ فقیدم حاج شیخ میرزا علی طاہری کہ صفات نیک و پسندیدہ اش ہمیشہ چراغ راہ من بودہ و بہ پدر و مادر عزیزم کہ ہمیشہ تلاشهای محبت آمیز آنان در دوران مختلف زندگی فرا سوی را ہم بودہ و با مہربانی و دینداری چگونہ زیستن را بہ من آموختند، تقدیم می نمایم.

بہ ہمسرم بہرام کہ در تمام طول تحصیل ہمراہ و ہنگام من بودہ اند.

بہ استادان فرزاد و فریختہ ای کہ در راہ کسب علم و معرفت مرایاری نمودند.

بہ آنان کہ در راہ کسب دانش را ہنایم بودند.

بہ آنان کہ بانفس خیرشان و دعای روح پرورشان بدرقہ ی را ہم بودند.

«پایان بہ مصداق «من لم یشرک المخلوق لم یشرک الخالق» بر خود فرض می دانم از ہمہ عزیزانی کہ در طی این مسیر ہمراہم بودہ و

را ہنایم نمودند، قدر دانی و شکر نمایم و ثواب این اثر قرآنی و معنوی را بہ آنها اہدایم.

بارالہا بہ من کمک کن تا بتوانم ادای دین کنم و بہ خواستہ و مہنیت آنان جامہ ی عل پوشانم.

شکر خدا کہ ہرچہ طلب کردم از خدا برنتہای ہمت خود کامران شدم.

پیشگفتار

درباره هر هنری می‌توان عنوان نمود که هنر برای هنر است، زیبایی نیز برای زیبایی است. زیبایی برای ایجاد لذت، سرگرمی و پرکردن اوقات فراغت است. می‌توان درباره یک رمان، قصه و ذکر حکایت، هنرمندی و جنبه زیبایی شناختی آن را به‌طور خاص و انحصاری مورد بررسی قرار داد و از این زاویه مورد داوری قرار داد، اما در رابطه با قرآن، از این جهت که اساس دعوت قرآن، هدایت و دل سپردن مخاطبین به پیامهای والای الهی و معنوی است، محدود نمودن تعاریف زیبایی و هنرمندی آن در قالبهای مادی و هنری به هیچ وجه مناسب نیست، چرا که قرآن صرفاً کتاب ادبی، فن و بلاغت نمی‌باشد تا با آن کتابها برابری کند. کسب شناخت و درکی درست، منطقی و جامع در رابطه با زیبایی و زیبایی‌های کتاب الهی همواره از موضوعات بحث برانگیز بوده تاریخ بشری بوده است و محققین و اندیشمندان بنا بر تخصص و معلومات خویش به این موضوع متفاوت پرداخته‌اند. نظریات مختلف مطرح در این رابطه گویای تشتت آرای آنها در مورد این موضوع می‌باشد. همچنین مولفه‌ها و عناصر تشکیل دهنده این زیبایی متفاوت بیان شده است، گروهی به لفظ و عوامل زیبایی آن پرداخته‌اند و عده‌ای نیز به محتوا و زیبایی‌های آن نظر داشته‌اند. این از مسلمات است که زیبایی قرآن را نمی‌توان صرفاً در کلام دانست، چرا که نوع نگاه و زاویه دید افراد به زیبایی‌های قرآن متفاوت است و هر شخصی که از حس، درک، عقل، اندیشه و علم والاتری برخوردار باشد و در زاویه و افق بهتری قرار گرفته باشد به همان نسبت، از زیبایی‌های بیشتر و بهتری بهره‌مند خواهد شد. و عدم رویت و درک زیبایی‌های قرآن کریم را نمی‌توان دلیل بر عدم وجود آنها برشمرد (ولیئی و همکاران، ۱۳۹۵: ۷۶). بنابر آن چه گفته شد، دیدگاه‌ها و نظرات در رابطه با زیبایی قرآن کریم متفاوت می‌باشد. همین‌طور عناصر و مولفه‌های زیباساز کتاب الهی از جوانب مختلف قابل دقت، پیجویی و کنکاش می‌باشند. در کتاب حاضر سعی داریم زیبایی، زیبایی‌شناسی و موضوعات پیرامونی آن را با طرح نظرات و دیدگاههای مطرح از جمله عینی یا ذهنی بودن زیبایی قرآن و تعلق گرفتن آن به لفظ و محتوا و تکرر معنایی الفاظ بعنوان عامل تاثیرگذار در زیبایی مورد کنکاش قرار داده و دیدگاه و نظریه‌ای جامع در این رابطه احصاء نماییم. همین‌طور تاثیر و نتایج حاصل از زیبایی قرآن کریم را بررسی نموده و در ادامه به مهمترین عناصر و مولفه‌های زیبایی قرآن با بهره‌گیری از آیات الهی و قضاوت‌های زیبایی شناختی بپردازیم و به سوالات مطرح پاسخ دهیم.

فهرست مطالب

فصل اول: زیبایی شناختی قرآن براساس دیدگاه دوقطبی و تکثر معنا	۹
مقدمه	۱۰
واژگان دال بر مفهوم زیبایی در قرآن کریم	۱۲
زیبایی و زیباشناسی در گذر تاریخ	۱۹
زیبایی، ماهیت و کارکردها	۲۱
زیبایی امری عینی یا ذهنی	۲۶
تفسیر زیبایی شناختی	۳۱
ظرفیت های زبانی موجود در قرآن کریم	۳۵
هندسه چندضلعی زبان	۳۵
تکثر معنا و زیبایی	۳۶
نشانه های زیبایی در قرآن کریم	۴۵
تناسب و توازن	۴۵
چینش منظم	۴۶
تنوع و تضاد	۴۷
ترادف در قرآن کریم	۴۷
گونه گونی رنگها	۵۰
پیراستگی از عیوب	۵۱
مروری بر پژوهش های انجام شده	۵۲
فصل دوم: علوم بلاغت، مولفه ها و عناصر زیبایی شناسی قرآن کریم	۵۷
دانش معانی و زیبایی در قرآن کریم	۵۸
اغراض خبر	۵۹
انواع انشای طلبی	۶۱
اغراض بلاغی و غیر حقیقی امر و نهی، را نیز می توان به اقسام ذیل بیان نمود:	۶۳
معرفه و نکره	۶۶

۷۰	تقدیم و تاخیر و اسباب آن
۷۵	التفات و زیبایی
۷۷	حصر و زیبایی قرآن
۷۸	ایجاز، اطناب و مساوات
۸۱	بیان و زیبایی شناختی در قرآن
۸۳	مجاز در قرآن
۹۴	کنایه در قرآن
۹۸	ارداف در قرآن کریم
۱۰۱	تشبیه در قرآن کریم
۱۰۳	استعاره و نقش آن در زیبایی های قرآن
۱۰۴	استعاره مصرحه و مکنیه
۱۰۵	استعاره اصلیه و تبعیه
۱۰۵	استعاره مجرده، مرشحه و مطلقه
۱۰۷	استعاره از جهت حسی بودن و یا عقلی بودن طرفین و وجه شبه
۱۰۸	استعاره از باب مراتب و وصول
۱۰۹	استعاره از جهت امکان یا امتناع جمع شدن طرفین
۱۱۰	نقش استعاره در زیبایی سخن
۱۱۱	مثل و تمثیل
۱۱۲	انواع مثل و تمثیل
۱۱۵	مثل و تمثیل در قرآن
۱۱۷	نمونه تمثیل های قرآن کریم
۱۲۵	مثل های قرآن ، اهداف ، ساختار و فواید
۱۲۸	علم بدیع و زیبایی در قرآن کریم
۱۲۸	محسنات لفظی
۱۳۰	محسنات معنوی

فصل سوم: موسیقی، تصویر و نقش زیبایی شناختی این دو مولفه در قرآن کریم	۱۳۷
مقدمه	۱۳۸
موسیقی الفاظ و معانی قرآن کریم	۱۴۰
سمفونی ها از جمله عناصر زیبایی شناسی قرآن کریم	۱۴۲
موسیقی (ایقاع) درونی و بیرونی	۱۵۳
فاصله از جمله عناصر زیبایی شناسی قرآن کریم	۱۵۸
تقسیم بندی فاصله ها	۱۵۹
فاصله ها بر اساس طول	۱۶۱
جنبه های زیباشناختی فاصله	۱۶۲
اهمیت و نقش فاصله در زیبایی کلام	۱۶۹
تصویر و قرآن کریم	۱۷۰
تصویر در قرآن کریم	۱۷۲
مولفه های تصویر هنری در قرآن کریم	۱۷۴
تشخیص یا انسان انگاری	۱۷۵
حس آمیزی	۱۷۷
نام آوا	۱۸۰
تصاویر تابلو و تقابلی	۱۸۲
روش های تصویر آفرینی قرآن کریم	۱۸۶
تصویر پردازی با حروف	۱۸۶
تصویر پردازی با واژه ها	۱۸۸
تنوع در صحنه ها	۱۹۱
دعوت به رویت	۱۹۲
تقابل و رویارویی صحنه ها با یکدیگر	۱۹۳
هماهنگی هنری	۱۹۵
علوم بلاغت و تصویر پردازی در قرآن کریم	۱۹۶

تشبیه	۱۹۷
تمثیل	۱۹۸
کنایه	۱۹۹
استعاره	۲۰۰
تصاویر مفرد و متعدد	۲۰۲
فصل چهارم: کنکاشی زیباشناسانه بر خطابات قرآن کریم	۲۰۷
مقدمه	۲۰۸
خطاب و مخاطبه در لغت و اصطلاح	۲۰۹
علوم بلاغی و زیباشناختی	۲۰۹
زیبایی، زیباشناسی	۲۱۰
اعلام	۲۱۳
عناصر جان پندار	۲۱۴
خطاب افراد ناشناس	۲۱۶
خطاب نبوی	۲۱۷
فصل پنجم: نتایج و پیشنهادات	۲۲۷
پیشنهادهات	۲۳۶
فهرست منابع	۲۳۷